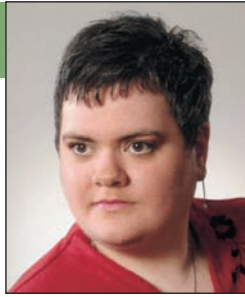

Meginleiðin sem farin var. Kort: Skarphéðinn Smári Þórhallsson og Ragnhildur Freysteinsdóttir.

Ragnhildur
Freysteinsdóttir

Einar Gunnarsson

Jón Geir Pétursson

Nýfundnaland I

INNGANGUR

Skógræktarfélag Íslands stóð fyrir kynnisferð skógræktaráhugafólks til Nýfundnaland dagana 11.-20. ágúst þessa árs. Góð þátttaka var í ferðinni eða 86 manns.

Undirbúningur ferðarinnar hófst fyrir um ári og var haft samband við Íslandsvininn Alexander (Sandy) Robertson (sjá nánar um hann síðar), sem tók að sér skipulagningu ferðarinnar í sam-

ráði við starfsmenn Skógræktarfélags Íslands, en Hópferðamiðstöðin-Vestfjarðaleið (Vest-travel) sá um almenna ferðatilhögun (flug, gistingu o.s.frv.). Íslenskir fararstjórar voru Einar

Einsleitur uppruni Nýfundlendinga, ásamt svipuðum sögulegum efnahagsgrunni fyrir flest byggðarlög (fiskveiðar) hefur leitt til þess að mörg þorp og bæir hafa mjög svipaða ásjón, með lágreistum, nokkuð strjálum timburhúsum, dreifðum meðfram ströndinni við víkur og voga þar sem náttúrulegar hafnir finnast. Myndin er frá St. Anthony. Mynd: J.G.P.

Gunnarsson og Jón Geir Pétursson hjá Skógræktarfélagi Íslands og Aðalsteinn Sigurgeirsson, forstöðumaður Rannsóknastöðvar Skógræktar á Mógilsá, en hann sá einnig um túlkun. Í ferðinni var gert víðreist um Nýfundnaland og margt áhugavert skoðað. Ferðin byrjaði á austur-

strönd Nýfundnaland, en flogið var beint til St. John's. Næstu tvo daga var ekið til vesturs til Grand Falls og Corner Brook og margt áhugavert skoðað á leiðinni tengt skógrækt og skógariðnaði og sögu, laxveiði og almennt sögu. Næst var stefnan tekin norður á bóginn og næstu þrem dögum

varið til að skoða mannvistarleifar, bæði frumbyggja Nýfundnaland og norrænna víkinga, skóga og skógrækt og ýmis merkileg náttúrufyrirbrigði innan og utan þjóðgarða. Því næst var haldið nær sömu leið til baka til St. John's, en á leiðinni voru skoðaðir skógar, merkileg jarðfræði og nokkrir hefðbundnari „túristastaðir“, s.s. fiðrildasafn og víngerð. Seinasti dagurinn var svo frjálss og nýtti fólk sér það vel til að skoða það sem því fannst áhugaverðast í nágrenni St. John's. Ferðin gekk í alla staði vel. Veður lék við ferðalangana, þar sem sólskin og blíða var nær alla ferðina og alls staðar var vel tekið á móti gestunum, en Nýfundlendingar reyndust vera einstaklega gestrisið og rausnarlegt fólk og kom fólk því brúnt og sælegt heim. Í þessari grein verður fjallað um Nýfundnaland almennt og þá staði og þætti ferðarinnar sem mesta athygli vöktu almennt. Nánar verður fjallað um skóga á Nýfundnalandi og nýtingu þeirra í næsta hefti Skógræktarritsins.

NÝFUNDNALAND – LAND OG ÞJÓÐ

Nýfundnaland er eyja undan austurströnd Norður-Ameríku og myndar ásamt Labrador austasta fylki Kanada. Eyjan er rúmlega 111.000 km² að stærð, með tæplega hálfa milljón íbúa og er því aðeins stærri en Ísland og svolítið fjölmennari. Um helmingur núverandi íbúa býr í litlum sjávarþorpum meðfram ströndinni, en aðrir búa í stærri bæjum og borgum, stærst hverja er borgin St. John's, sem er höfuðborg fylkisins. Efnahagur Nýfundnaland byggir mest á nýtingu náttúruauðlinda, sérstak-

„Purpuragildrublöðungur“ (*Sarracenia purpurea*) hefur verið einkennisblóm fylkisins Nýfundnaland og Labrador síðan 1954. Plantan er kjötæuplanta, finnst aðallega í votlendi og dregur enskt nafn sitt (*pitcher plant*, *pitcher*=kanna) af könnulaga blöðum sínum, en þau notar plantan til að veiða skordýrin, sem hún lifir á. Mynd: R.F.

lega á fiskveiðum og skógarhöggi og iðnaði tengdum því (t.d. pappírsframleiðslu), en ferðaþjónusta er í nokkrum vexti. Eyjan býr við miklar sjávarauðlindir en vegna stærðar landgrunnnsins við strendur Nýfundnalands hafa miðin kringum eyjuna verið einhver þau gjöf-
ulustu í heimi sögulega séð og dregið að sér sjómenn frá hinum ýmsu löndum í gegnum tíðina, þ.á m. Íslendinga, en þeir hófu að stunda fiskveiðar þar upp úr seinni heimsstyrjöld. Mun minni lífrænar auðlindir er að hafa á landi, vegna tiltölulega rýrs jarðvegs og stutts vaxtartímabils. Á svæðum þar sem auðlindir voru takmarkaðar, óvissar, dreifðar eða aðeins nýtanlegar hluta úr ári komst á nýtingarmynstur sem fólst í árstíðabundinni skiptingu og helst það mynstur ennþá að töluverðu leyti á sumum svæðum, þar sem skiptast á fiskveiðar, selveiðar, veiðar á elg, skógarhögg, berja- og sveppatínsla, heimaræktun o.fl.

Landslag og veðurfar

Nýfundnaland er jarðfræðilega frekar gamalt og nokkuð flókið í uppbyggingu. Landið er jarðfræðilega séð þrískipt. Vesturhlutinn er elstur, með fjöll úr meira en 1.000 milljón ára gömlu forngrýti (gnæs, granít, gabbró), en mest úr kalksteini í láglandi og tilheyrir þessi hluti Norður-Ameríku-forngrýtisskildinum. Austasti hlutinn er forn-bergflís af Evrópu, en þessir hlutar voru skeyttir saman fyrir um 400 milljónum ára. Er miðhluti eyjarnar allur frá þeim tíma og fjölbreytilegastur að berggerð. Myndar hann nú öldóttu og dölum skorna hásléttu, en fjöll og hálendi ná 300-800 m hæð yfir sjó. Jöklar seinustu ísaldar mót-

Vesturströnd Nýfundnalands einkennist af fjöllum, með skógi vöxnum hlíðum, sem rísa bratt upp yfir flatt láglandi við ströndina. Myndin er tekin rétt við Wiltondale, við suðurenda Gros Morne þjóðgarðsins. Mynd: R.F.

uðu landslag verulega og grófu djúpa dali og firði, en seinni tíma roföfl hafa víða mildað jökullandslagið og skilið eftir flatara landslag, víða þakið möl. Nýfundnaland er tiltölulega ríkt af ferskvatni, vegna töluverðrar úrkomu (800-1600 mm/ári), en stór hluti eyjunnar er þakinn vötnum. Einnig er mikið af ám á eyjunni, en rennsli í þeim er

mjög árstíðabundið, með hámarksrennsli víðast hvar snemmsumars, þegar snjóá leysir. Eins og Ísland stríðir Nýfundnaland við strítt og óstöðugt veðurfar. Hitastig á vetrum getur farið niður í allt að -35°C á sumum svæðum þegar loftstraumar liggja úr norðri, en sumarhiti fer hæst upp í rétt rúmlega 30°C. Vindar geta líka verið stríðir,

sérstaklega á vetrum, og getur landslagið haft áhrif þar á, t.d. verða sérlega sterkar hviður sums staðar á suður- og vesturströnd eyjarinnar þegar vindar standa af landi og blása eftir þröngum dölum til sjávar, en vestanátt er víðast hvar ríkjandi. Eins og Íslendingar glíma Nýfundlendingar líka við frost-þíðu ferli, sérstaklega á suður- og suð-vesturhluta eyjarinnar.

Nýfundlendingar

Nýfundnaland er á því svæði Norður-Ameríku sem var fyrst kannað af Evrópumönnum, en ummerki um ferðir víkinga (Íslendinga) um árið 1000 hafa

fundist á eyjunni. Evrópskir sjómenn voru tíðir gestir frá því snemma á 16. öld, en nafn sitt fékk eyjan frá ítalska landkönnuðinum Giovanni Caboto (John Cabot). Næstu aldirnar sigldu evrópskir sjómenn til Nýfundnaland til þorskveiða hluta úr ári, en það var ekki fyrr en önnur nýting fór að verða arðbær, t.d. lax- og selveiðar, sem Evrópumenn fóru að setjast að árið um kring. Flutningur fólks til eyjarinnar var nátengdur fiskveiðum og fiskverkun, en meirihluti íbúanna eru afkomendur innflytjenda frá Suðvestur-Englandi og suður- og suðausturhluta Írlands, sem komu

snemma á 19. öld. Einnig er frönskumælandi minnihluti á Nýfundnalandi vestanverðu. Seinni tíma innflytjendur hafa komið víða að, þótt uppruni Nýfundlendinga sé enn tiltölulega einsleitur samanborið við aðra hluta Norður-Ameríku. Vegna þess hversu dreifðir íbúarnir voru á milli margra, nokkuð einangraðra smábyggða, þróuðust margbreytilegar hefðir, venjur og mállýskur, þótt einsleitur uppruni flestra innflytjendanna og sameiginleg áhersla flestra byggðanna á fiskveiðar hafi leitt til svipaðrar félagsgerðar á hverjum stað. Nýfundnaland var að sjálfsögðu

Dæmi um ferðabjónustu er Humber Valley Resort, en margir evrópskir milljónamæringar eiga „skíðakofa“ þar (sem þættu vegleg hús hér á landi, frekar en kofar). Mynd: R.F.

byggt fyrir komu Evrópumanna. Á eyjunni bjuggu tveir indíána-þjóðflokkar – Mi'kmaq (Mimic) og Beothuk. Mi'kmaq-indíánar komu af meginlandinu og settust líklega að á eyjunni rétt fyrir eða um svipað leyti og fyrstu Evrópu-mennirnir komu. Þeir búa nú um alla eyjuna, en stærstu byggðir þeirra eru á suðurströndinni, þar sem er opinbert verndarsvæði þeirra. Beothuk-indíánar höfðu hins vegar verið á eyjunni töluvert lengur, þótt þeir hafi líkast til aldrei verið mjög fjölmennir, en talið er að fjöldi þeirra hafi verið um 1000-2000 manns þegar Evrópu-menn komu til Nýfundnaland (það gæti þó verið, eins og með aðra frumbyggja Ameríku, frekar vanmat en ofmat). Beothuk-indíánar dóu út á 19. öldinni, en „lifa“ þó áfram í skjaldarmerki Nýfundnaland og Labrador.

Ágrip af sögu Nýfundnaland

Frakkar og Bretar deildu lengi um Nýfundnaland, en það varð á endanum bresk nýlenda. Það fékk kjörna stjórn árið 1832 og heima-stjórn árið 1855. Um 1880 voru hefðbundnar fiskveiðar í hámarki en tóku ekki lengur við vaxandi fjölda vinnandi fólks. Í kjölfarið hóf ríkisstjórnin að reyna að auka aðra nýtingu og iðnað, sérstaklega á landi, og hefur sú stefna staðið fram á okkar daga, þótt ekki hafi það alltaf tekist sem skyldi. Upp úr aldamótum 1900 fóru tekjur af fiskveiðum að minnka töluvert, sem leiddi til verulegra efnahagsvandráða og heimskreppan á 3.- 4. áratug 20. aldar jók enn á þau, en talið er að sjöundi hver Nýfundlendingur hafi flust burt í leit að vinnu á kreppuárunum. Ein afleiðing af bágu efnahagsástandi var að árið 1934 gaf Nýfundnaland eftir heimastjórnina. Seinni heims-

St. John's

Höfuðborg Nýfundnaland var gefið nafn sitt af Giovanni Caboto, sem sigldi undir ensku flaggi og er því betur þekktur sem John Cabot. Hann tók land í St. John's þann 24. júní árið 1497 (sem er Jónsmessa, er á ensku kallast Feast of St. John the Baptist og af því dregur borgin nafnið) og er St. John's oft talin elsta borg Nýja heimsins (eru byggðir frumbyggja greinilega ekki taldar með!). Staðurinn var ákjósanlegur hafnarstaður, fengsæl og óspillt fiskimið skammt undan og hvergi í hinum Nýja heimi var styttra til Evrópu. Staðurinn varð því fljótt tímabundin verstöð evrópskra fiskimanna. Bretar, Frakkar og Hollendingar börðust um yfirráðin en svo fór að lokum um 1620 að Bretar náðu að mestu yfirráðum, þótt Frakkar og Hollendingar gerðu nokkrar atlögur á bæinn fram á 18. öld. Í kjölfarið voru varnir um bæinn eflar og samfélagið fór að vaxa og dafna. Gamlar áhugaverðar byggingar eru fáar, því fyrir utan atlögur Frakka og Hollendinga hefur bæinn ítrekað lent í brunum. Á hæðinni Signal Hill rétt austan hafnarinnar er Cabot Tower sem vígður var 1897 til minningar um að 400 ár voru þá liðin frá komu John Cabot til staðarins og er þaðan gott útsýni yfir borgina og nánasta umhverfi hennar. Miðbærinn, með verslunargötum og veitingahúsum, er á afmörkuðu svæði ofan hafnarinnar en hefðbundnir stórmarkaðir eru dreifðir um borgina í úthverfum. Íbúar borgarinnar eru nú um 100 þúsund en allt höfuðborgarsvæðið telur um 170 þúsund íbúa.

St. John's séð frá toppi Signal Hill. Mynd: Alexander Robertson.

styrjöldin hafði hins vegar, eins og hjá okkur Íslendingum, jákvæð efnahagsleg áhrif þar. Árið 1941 gerðu Bandaríkjamenn samning við Breta um herstöðvar á Nýfundnalandi og koma hersins leiddi, eins og á Íslandi, til innstreymis fjármagns og aukinnar atvinnu. Það voru svo loforð um betri tekjur og þjónustu sem leiddu til þess að árið 1949 var ákveðið, með naumum meirihluta í almennt kosningu á Nýfundnalandi, að ganga inn í Kanada. Kanadamenn sóttust

nokkuð eftir innlimun Nýfundnaland, þar sem þeir óttuðust að það myndi ganga inn í Bandaríkin ella, en vegna veru bandarískra herstöðva höfðu Bandaríkjamenn töluverð áhrif þar. Á 8. áratug 20. aldar hófst svo umræða um réttmæti þessarar ákvörðunar og hefur sú umræða haldið áfram fram á þennan dag. Upp úr 1990 var orðið ljóst að þorsstofninn, sem hafði verið grundvöllur stórs hluta efnahagslífs Nýfundnaland síðan á 16. öld, var að hruni kominn, sem

leiddi til algjörðs þorskveiðibanns kanadískra stjórnvalda árið 1992. Bannið kippti stoðunum undan efnahag stórs hluta sjávarþorpa eyjunnar, en tilvist margra þeirra er nær algjörlega undir fiskveiðum komin. Hrun sjávarútvegsins hefur svo aftur ýtt undir endurskoðunina á veru Nýfundnaland innan Kanada og hafa Nýfundlendingar oft litið til Íslands til samanburðar í þeim efnum.

L'ANSE AUX MEADOWS - LEIFSBÚÐIR

Nafnið L'Anse aux Meadows er franskt að uppruna, afbökun á L'Anse aux Méduses, sem þýðir Marglyttuvík eða Stórhveljuvík og á við svæði nálægt nyrsta odda Nýfundnaland þar sem rústir fundust árið 1960 er bent gætu til búsetu norrænna manna þar. Norski lögfræðingurinn og landkönnuðurinn Helge Ingstad og kona hans Anne Stine Ingstad fornleifafræðingur lögðu í mikla

leit að mögulegum viðkomustað norrænna manna í Ameríku um 1960. Höfðu þau m.a. lesið rit athafnamanns frá St. John's, William Azariah Munn að nafni, sem árið 1913 gaf út ritið „Wineland Voyages, Location of Helluland, Markland and Vinland“, þar sem hann skrifar um „Lancey Meadows“ sem líklegan viðkomustað víkinga. Nutu Ingstadhjónin aðstoðar heimamanna á L'Anse aux Meadows við að finna rústirnar. Árin 1961-1968

Sandy Robertson

Segja má að ein forsenda þess að geta skipulagt svona ferð til Nýfundnaland hafi verið „Íslandsvinurinn“ Alexander (Sandy) Robertson. Sandy er fæddur í Skotlandi, fjölmenntaður náttúrufræðingur með háskólagráður í skógræði og landafræði og doktorspróf frá Oxford.

Tengsl Sandy við Ísland ná langt aftur. Hann kom hingað fyrst á eigin vegum 1962, en árið 1983 kom hann í boði Skógræktar ríkisins og ferðaðist þá hringinn í kringum landið. Síðan þá hefur hann komið margoft til landsins og skapað góð tengsl við fjölmarga Íslendinga og þaulþekkir orðið landið og aðstæður. Of langt mál er að rekja hér öll þau verkefni sem hann hefur tengsl við hérlendis, en nefna má asparskóginn í Gunnarsholti, kennslu á Hvanneyri og skipulag skjólbelta og skjólskóga.

Sandy er líklega kunnastur fyrir rannsóknir sínar á samspili vinds og skóga, en lesendur Skógræktarritsins ættu að rifja upp grein hans í ritinu árið 1989 um það efni.

Því var það fyrsta skref í undirbúningi Nýfundnalandferðarinnar að hafa samband við Sandy í St. John's. Hann tók þeirri umleitan afskaplega vel og tók að sér að skipuleggja ferðina lið fyrir lið. Allur sá góði viðurgjörningur sem okkur var sýndur var því afrakstur undirbúnings hans. Einnig tengdi hann okkur vel við skógstjórn (Department of Natural Resources, Forestry) fylkisins, þannig að starfsmenn stofnunarinnar báru okkur á höndum sér allan tímann.

Það er upplifun að heimsækja Sandy og Geraldine konu hans í St. John's þar sem þau hafa búið sér fallett heimili. Garðurinn við húsið er einstakur, vaxa þar um 600 tegundir plantna, einnig er hann listilega hannaður. Á meðfylgjandi mynd af þeim hjónum sést gott dæmi um það, en á grasflötina í bakgarðinum þar sem þau standa er snjósköflum vetrarstormanna ætlað að leggjast í skjóli trjánna.

Sandy er margt til lista lagt. Hann hefur verið afkastamikill í sínu fagi, en einnig er hann sekkjapípuleikari, tónlistarmaður sem auk þess sker út, teiknar og smíðar módel. Hér þenur hann sekkjapípuna í Haukadalsskógi.

Hjónin Sandy og Geraldine Robertson önnuðust undirbúning og skipulagningu ferðarinnar. Þau ferðuðust síðan með okkur um eyrna. Mynd: J.G.P.

stunduðu hjónin fornleifa-uppgröft sem staðfesti að hér væri að finna minjar um búsetu norrænna manna í Vesturheimi. Rannsóknir staðfestu einnig að aldur rústanna kæmi vel heim og saman við ritaðar heimildir, svo sem Grænlandingasögu og Eiríks sögu rauða, sem í Hauksbók er nefnd Þorfinns saga karlsefnis. Árin 1973-1976 tók kanadíska þjóðgarðastjórnin (Parks Canada) við uppgræftrinum. Árið 1977 var svæðið svo gert að þjóðgarði og ári síðar voru minjarnar settar á Heimsminjaskrá Menningar-málastofnunar Sameinuðu þjóðanna, sem fyrstu (og enn einu þekktu) minjar um dvöl norrænna manna í Norður-Ameríku.

Þótt rústirnar hafi fljótlega fengið nafnið Leifsbúðir, greinir menn á um hvort Leifur Eiríksson eða nokkur þeirra landkönnuða sem greint er frá í Íslendingasögum hafi stigið þar á land. Nýverið hafa komið út tvær áhugaverðar bækur um þetta efni: *Vínlands-gátan* eftir Pál Bergþórsson veðurfræðing og *Landnámsmaður Vesturheims - Vínlandsfór Þorfinns karlsefnis*, eftir Jónas Kristjánsson, handritafræðing og fyrrverandi forstöðumann Árnastofnunar.

Minjarnar

Búðirnar samanstanda af átta húsum með sama byggingalagi og er á landnámskálum á Íslandi og Grænlandi. Þar af eru þrír íbúðarskálur sem óvíst er að staðið hafi á sama tíma því tveir þeirra hafa brunnið. Rústirnar hafa verið aldursákvæðar með geislakolsaðferðinni og teljast vera frá því um 1000. Smiðjuhús var á svæðinu og fundist hafa menjar eftir rauðablástur, naglar

L'Anse aux Meadows. Horft af minjasvæðinu upp til upplýsingamiðstöðvarinnar. Mynd: J.G.P.

til skipasmíða og fleiri hlutir sem staðfesta að leiðangursmenn gerðu að skipum sínum þar, einnig eru menjar eftir tóvinnu og klæðagerð. Þykkir veggir húsanna staðfesta að leiðangursmenn voru búnir undir vetursetu í þessu mikla vetrarríki. Engar menjar eftir búpening eða gripahús hafa fundist á svæðinu og þar með er nánast útilokað að um Leifsbúðir sé að ræða því að Grænlandingasögu og Eiríks sögu rauða ber saman um að

Guðríður Þorbjarnardóttir og Þorfinnur karlsefni hafi haft með sér allskonar fénað. Sé það rétt að allir sex leiðangrarnir, sem Grænlandingasaga rekur, hafi dvalist í Leifsbúðum virðist loku fyrir það skotið að í L'Anse aux Meadows séu hinar eiginlegu Leifsbúðir.

Hitt er víst, og rannsóknir styrkja þá kenningu, að íslenskir landkönnuðir hafa notað staðinn sem áfangastað á leið sinni milli Grænlands og austurstrandar

Norstead er endurgerð skálanna sem fundist hafa. Innanhúss má einnig finna endurgerða hluti sem ferðamönnum er frjálst að handfjatla og skoða nánar. Mynd: J.G.P.

¹Leiðangrar í tímaröð sbr. Grænlandingasögu: Bjarni Herjólfsson, Leifur Eiríksson, Þorvaldur Eiríksson, Þorsteinn Eiríksson, Þorfinnur karlsefni, og Freydís Eiríksdóttir. Samantekt Jónasar Kristjánssonar.

„Víkíngar hinir síðari“, skótuþjúi Þórir Örn Guðmundsson og Borgný Gunnarsdóttir á göngu um L'Anse aux Meadows. Mynd: E.G.

Norður-Ameríku. Staðurinn er vel valinn í því tilliti. Sankti Lafrans (St. Lawrence) flóinn milli Labrador (Marklands) og Nýfundnalands er að vestan en

leiðin suður með austurströnd Nýfundnalands lá jafn vel við ef því var að skipta, því ís gat hamlað för um flóann stóran hluta árs. Báðar þessar leiðir gátu verið

upphafið á leiðangri suður og vestur um til meginlands Norður-Ameríku. Margt þykir staðfesta að ekki var um eiginlegt landnám að ræða á L'Anse aux Meadows.

Sett hefur verið upp áhugavert safn utan í holtinu ofan búðanna og boðið er upp á leiðsögn um rústasvæðið. Skammt frá því hafa skálarnir verið endurgerðir og klæðast heimamenn þar víkingagervi og spinna ull og stunda eldsmíði svo nokkuð sé nefnt. Norskt olúfyrirtæki hefur stutt uppbyggingu svæðisins og lesið yfir kynningaspjöld og bæklinga. Birtist það m.a. í því að notað er hugtakið „Norse“ um uppruna þeirra manna sem þarna eiga að hafa dvalið og því um leið slegið föstu að um „Norðmanninn“ Leif heppna hafi verið að ræða.

Í raun verður að teljast merkilegt hversu mikið fálæti íslensk stjórnvöld hafa sýnt þessum merku minjum, sem renna sterkum stoðum undir sagnir af landkönnunum þeirra leiðangra sem getið er um í fornum heimildum eða jafnvel þeim ferðum sem

„Bessastaðir“ Nýfundnalands, Government House, var byggt undir landstjóra Breta og var tekið í notkun 1831, en fyrir þann tíma voru landstjórnarnir aðeins hluta úr ári í landinu og bjuggu um borð í skipum breska flotans. Umhverfis húsið er fallegur trjágarður sem vinur okkar Sandy hefur átt stóran þátt í að móta hin síðari ár og er enn að. Þar gróðursetja tignir gestir staðarins tré og má þar nefna Vigdísu Finnbogadóttur, Elísabetu II Bretlandsdrottningu, Díönu prinsessu og Karl ríkisarfa Bretlands. Einnig urðu hinir 86 íslensku skógræktarmenn þess heiðurs aðnjótandi að gróðursetja þrjú gulbirkitré í garðinum við Government House.

2. mynd. Runnabelti í garðinum við Government House, skipulögð og gróðursett af Sandy Robertson en þau eru hugsuð bæði sem skjólbelti (enda er nokkuð næðingssamt við húsið) og til fegurðarauka, þar sem lögð er áhersla á að nota fjölbreytilegar tegundir. Mynd: Alexander Robertson.

engum sögum fer af. L'Anse aux Meadows geymir einu minjarnar sem fundist hafa sem staðfesta það að norrænir menn hafi tekið land í Ameríku og er því stórmerkur staður í sögu mannkyns. Að sama skapi ber að lofa framtak þeirra heiðursmanna, Páls og Jónasar, sem að framan er getið. Gaman var að upplifa hve vel hinir íslensku ferðalangar fundu sig heima í Leifsbúðum og gátu margir þeirra frætt hina ensku-mælandi víkinga um húsagerð, hannyrðir og skipasmíðar svo fátt eitt sé nefnt. Það er því sannarlega þess virði fyrir Íslendinga að feta í fótspor forfeðra okkar sem hafa dvalist á L'Anse aux Meadows í könnunarleiðöngnum sínum um Vínland.

GROS MORNE ÞJÓÐGARÐURINN

Gros Morne þjóðgarðurinn liggur á vesturströnd Nýfundnaland og var stofnaður árið 1973. Hann er um 1800 km² að stærð og er eitt af tveimur svæðum á Nýfundnalandi sem eru á Heimsminjaskrá Menningarmálastofnunar Sameinuðu þjóðanna, en Gros Morne var settur á listann árið 1987 (hinna staðurinn er L'Anse aux Meadows, eins og áður hefur komið fram). Stofnun þjóðgarðsins var nokkuð umdeild á sínum tíma, þar sem hún kallaði á að allri þjónustu yrði safnað á nokkrar miðstöðvar, sem þýddi að íbúar ýmissa smáþorpa við ströndina urðu að flytja til stærri bæja. Einnig leiddi stofnun þjóðgarðsins til takmarka á fiskveiðum og á veiðum og skógarnýtingu innan þjóðgarðssvæðisins. Í dag er þjóðgarðurinn hins vegar mikils metinn, vegna mikilvægis ferðabjónustu og annarrar þjónustu sem tekjulindar fyrir samfélagið á svæðinu, sérstaklega eftir hrun fiskiðnaðarins upp úr 1990.

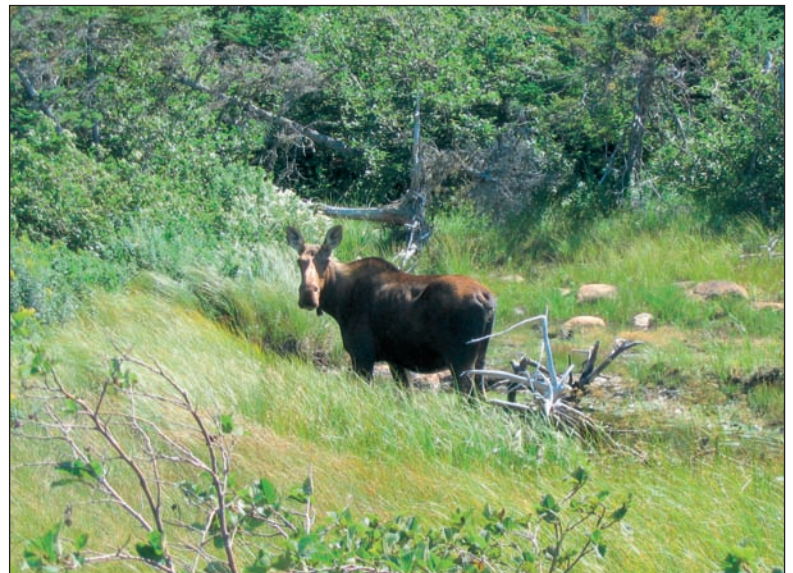

Rocky Harbour er einn þeirra bæja er stækkaði við stofnun þjóðgarðsins. Bærinn er nú miðstöð fyrir rekstur þjóðgarðsins, en stór hluti íbúa bæjarins vinnur við ferðabjónustu, ásamt því að stunda hefðbundnar fiskveiðar. Mynd: R.F.

Náttúrufar Gros Morne þjóðgarðsins

Þjóðgarðurinn var upprunalega stofnaður vegna þess að landslag og jarðfræði þar þykir skólabókardæmi um landrekskenn-inguna, sem snýst í mjög grófum dráttum um þá hugmynd að jarðskorpunni sé skipt í fleka, sem fljóta á möttli jarðar og

hefur rekið, bæði sundur og saman, í gegnum jarðsöguna. Í þjóðgarðinum má sjá berg sem upprunalega var hafsbotsjarðskorpa og möttulberg. Jöklar hafa líka mótað landslag Gros Morne og má skipta því í tvo meginþætti: láglendi við ströndina og há-fjallasléttu. Innan þessara megin-

Elgir setja nokkuð svip sinn á Gros Morne þjóðgarðinn, þar sem þéttleiki þeirra þar er um 6 dýr á km² og eru ferðamenn því mjög líklegir til að rekast á þá, bæði í óeiginlegri og eiginlegri merkingu, en víða meðfram vegum innan Gros Morne eru skilti er tilgreina hversu margir bílar hafa lent í árekstri við elg þetta árið. Mynd: E.G.

Cape Spear - Vonarhöfði

Við mynni St. John's flóa að sunnan er Vonarhöfði, austasti tangi Kanada (47°31.48'N, 52°37.12'W). Hann er oft ranglega kallaður austasti hluti Norður-Ameríku en þar sem Grænland telst landfræðilega til Norður-Ameríku, stenst það ekki. Nafnið mun sprottið úr portúgölsku; "Cabo da Esperança" sem á frönsku er "Cap d'Espoir" og þá var ekki langt yfir í hina ágengu engilsaxnesku; Cape Spear skyldi höfðinn heita. Vonarhöfði er vinsæll útivistarstaður fyrir íbúa og gesti höfuðborgarinnar enda útsýni þaðan stórfenglegt. Þar vakir elsti uppistandandi viti Nýfundnlands yfir umhverfinu, byggður 1836. Hann er nú safn um líf og starf vitavara, en sama vitavaraðafjölskyldan var á höfðanum í 150 ár. Þá eru þarna vel varðveittar minjar frá seinni heimsstyrjöldinni, m.a. tvær stórar fallbyssur, en St. John's var viðkomustaður skipalesta milli stríðshrjáðrar Evrópu og Norður-Ameríku. Einnig eru þarna mikil neðanjarðarbyrgi, sem nú eru notuð í friðsamari tilgangi til list-sýninga og tónleikahalds og lítil kapella enda vinsælt að brúðhjón láti pússa sig saman á Vonarhöfða og þannig stóð einmitt á þann dag sem greinarhöfundar áttu leið um þennan heillandi stað.

Brimið skellur á hörðu fornbergi við Cape Spear, en berg hér er að uppruna fornbergflís úr Evrópu. Mynd: E.G.

Þátta má svo finna tilkomumikið landslag, með flatlendi, fjallgördum, jökuldölum, hömrum, ám og vötnum. Þetta fjölbreytta landslag býður upp á vistsvæði fyrir fjölbreyttar tegundir plantna og dýra og býr þjóðgarðurinn yfir töluverðri líffræðilegri auðgi. Mjög fjölbreyttur gróður finnst því innan Gros Morne, þar á meðal um 700 tegundir blómplantna og um 400 tegundir bæði mosaplantna og fléttna og skófa, þótt að trjágróður sé kannski sú flóra sem mest ber á, en stórir

hlutar þjóðgarðsins eru þaktir skógi. Þjóðgarðurinn er einnig heimili ýmissa dýrategunda, bæði spendýra og fugla. Meðal spendýra má nefna hreindýr (caribou), svartbirni, refi og elgi, en Gros Morne er með einhvern mesta þéttleika elgs í allri Norður-Ameríku. Um 240 fuglategundir hafa sést í garðinum, en til samanburðar má geta þess að það eru ívið fleiri tegundir en sjást árlega á Íslandi öllu.

Mannlíf á Gros Morne svæðinu
Gros Morne snýst hins vegar ekki bara um náttúrufræði, en fólk hefur búið á svæðinu í yfir 5000 ár. Fyrir komu Evrópumanna bjuggu bæði forverar indíána og inúíta á svæðinu, upphaflega „for-indíánar“ (Archaic Indians), en seinna meir „forn-inúítar“ (Paleo-Eskimos) á tímabili þegar veðurfar var kaldara. Evrópumenn komu fyrst á svæðið á 16. öld, en elsta kort af þjóðgarðssvæðinu er frá árinu 1534, úr könnunarleiðangri Jacques Cartier. Eins og Nýfundnaland almennt var Gros Morne svæðið lengi bitbein Frakka og Breta. Bretar unnu yfirráðin, en Frakkar héldu lengi vel fiskveiðiréttindum á „Frönsku ströndinni“ svokölluðu (fram til 1904) og er enn minnihluti frönskumælandi íbúa á svæðinu. Grundvöllur byggðar á svæðinu var fyrst og fremst fiskveiði, en ásamt henni voru stundaðar veiðar á landi og selveiðar á vetrum, einnig stunduðu flestir íbúar nokkra heimarækt. Gros Morne svæðið var hins vegar mjög fámennt og einangrað lengi vel, það var ekki fyrr en með mikilli uppsveiflu í síldveiðum í kringum 1870 að fjöldi íbúa tók að aukast að ráði. Svæðið hélt hins vegar áfram að vera nokkuð einangrað innan Nýfundnlands. Póstur og birgðir komu með skipum á sumrin og hundasleðum á vetrum fram undir 1950, þegar fyrstu almennilegu vegir til svæðisins voru lagðir. Próunin á 20. öld hefur almennt verið sú að færa fólk á svæðinu frá smærri byggðum til stærri bæja, sem hefur breytt nokkuð hefðbundnu lífi fólks. Mannlíf í dag á Gros Morne svæðinu er því nokkuð blandað. Að hluta til er það enn sterklega mótað af sögunni, þar sem hluti íbúa heldur enn töluvert hefðbundinni verkaskiptingu

(fiskveiðar á sumrin, veiðar á landi á veturna og nýting á skógarafurðum allan ársins hring, s.s. berja og viðar til kyndingar) og að hluta til er það „nútfímalegt“, þar sem hluti fólks vinnur „venjulega“ vinnu innan heilsugæslu, kennslu, verslunar, pappírsframleiðslu, ferðaþjónustu og annarrar þjónustu og framleiðslu.

Viðkynning af Gros Morne þjóðgarðinum

Þjóðgarðurinn hefur upp á margt að bjóða ferðafólki. Landslag í þjóðgarðinum er, eins og áður sagði, einkar fjölbreytt og áhugavert að sjá og skoða, þar sem innan þjóðgarðsins má finna fjöll og fjallgarða, stór og lítil vötn, ár og læki, grýttar og sendnar strendur í smávogum til stærri fjarða eða flóa, ýmsar gerðir skóga og ýmis sérstæð og falleg náttúrufyrirbrigði, t.d. sandöldur við ströndina og Tablelands-fjalllendið. Landslagið býður upp á skemmtilegar gönguleiðir á sumrin, bæði fyrir byrjendur og lengra komna (stysta merкта gönguleiðin er ekki nema 1 km) og góðar aðstæður fyrir gönguskíði á veturnum. Sú staðreynd að fólk býr innan þjóðgarðsins og nýtir auðlindir þar gefur honum líka ákveðinn blæ, en hér á Íslandi erum við kannski vanari því að land innan þjóðgarða sé alveg eða nær alveg verndað gegn nýtingu. Dæmi um nýtingu fólks eru líka greinileg, t.d. má víða sjá litla ræktarskika íbúanna á vegöxlum þjóðveganna á svæðinu (sem er nokkuð sérstætt) og humargildirur í stöflum sjást víða við hús. Ef fólk hefur áhuga á dýralífi er líka nær öruggt að fólk sjái elg. Minna ber á fuglum, þrátt fyrir fjölda þeirra í garðinum, en þeir felast víða í skóginum. Siglingar bjóða aftur á móti upp á góð tækifæri til

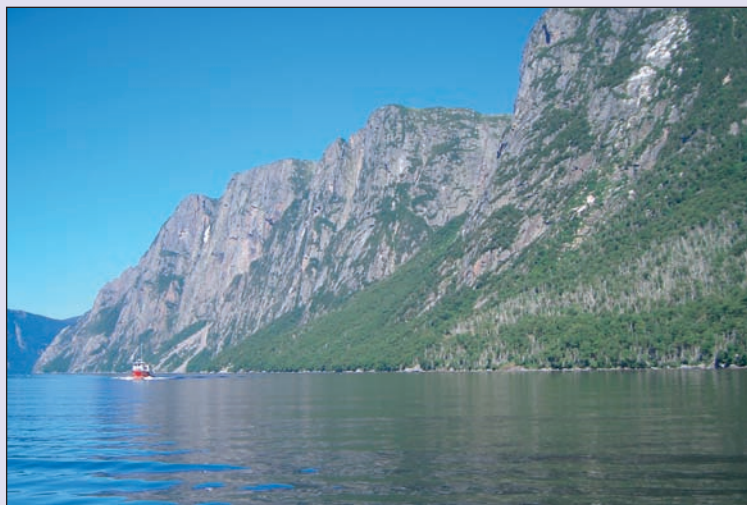
Tablelands-fjalllendið er talið myndað úr möttulefni, sem fjallgarðamyndunin hefur ýtt til yfirborðs. Efnainnihald bergsins gerir það að verkum að gróður þrífst illa eða ekki á því og eru Tablelands-fjöllin því gróðursnauð, ólíkt flestum öðrum fjöllum Nýfundnaland og minna að því leyti nokkuð á stóran hluta fjalla hérlandis. Mynd: J.G.P.

Ummerki hefðbundins lífsmynsturs má enn sjá víða á Gros Morne svæðinu. Hér sjást humargildrustaflar við hús, en sjómenn smíða þær sjálfir á veturna, úr við úr nálægum skógum. Mynd: R.F.

Þetta líkan sýnir landslag í kringum Western Brook Pond og sést vel hversu lítið landsvæði skilur í raun vatnið frá sjónum. Mynd: J.G.P.

Fjöllin í kringum Western Brook Pond liggja víðast hvar bratt að og rísa oft skarpt upp. Báturinn til vinstri á myndinni getur tekið um 70 manns og gefur stærð hans til kynna hversu stórbrotið landslagið þarna er. Mynd: R.F.

Sigling á Western Brook Pond

Tjörn (pond) er kannski ekki það fyrsta sem kemur í huga þegar litið er yfir Western Brook Pond, en stöðuvatnið er um 16 km langt og allt að 165 m djúpt. Dældin sem vatnið liggur í var upprunalega sorfin af ám og jöklum á fjölda jökulskeiða, en á seinustu ísöld var lægðin orðin að djúpum firði. Eftir að ísöld lauk leiddi sambland jökulgarða og landris til þess að fjörðurinn stíflaðist og varð að því ferskvatnsstöðuvatni sem Western Brook Pond er í dag, en vatnið kemur úr fjöllum í kring. Sigling á vatninu byrjar með göngutúr, en um 3 km þægilegur stígur liggur frá bílastæði að bryggjunni sem lagt er frá. Sigling um vatnið tekur um tvo og hálfan tíma og býður upp á stórkostlegt útsýni, en fjöllin sem liggja að vatninu eru allt upp undir 700 m há og mynda víða nær þverhnipt björg. Vatn fellur víða niður eftir hömrnum í háum og fallegum fossum og á nokkrum stöðum má sjá U-laga hangandi dali, sem eru bæli eftir jökla er eitt sinn lágu að aðaljöklinum sem myndaði dældina sem Western Brook Pond liggur í.

skoðunar á sjófuglum, en siglingar eru stundaðar bæði í vogum við ströndina og á nokkrum vötnum innan þjóðgarðsins, bæði á bátum og húðkeipum (kayak). Meðal annars eru í boði skipulagðar ferðir á tveimur vötnum, Trout River Pond og Western Brook Pond.

LOKAORÐ

Nýfundnaland er að mörgu leyti líkt Íslandi. Bæði löndin eru eyjur, af nánast sömu stærð. Íbúafjöldi er ekki ósvipaður þótt Nýfundlendingar séu heldur fleiri en við. Uppruni íbúanna er, eins og hjá okkur, nokkuð einsleitur, þótt þeir hafi blandað keltneska blóði hjá sér með Englend-

ingum og Frökkum, frekar en Norðmönnum eins og við. Íbúadreifingin er líka merkilega lík, með mannmargt höfuðborgarsvæði og tiltölulega fámennar byggðir dreifðar meðfram ströndinni. Efnahagur Nýfundnalandss byggist líka, eins og okkar, mikið á náttúruauðlindum og þá sérstaklega fiskveiðum og er þar

raunar um beina tengingu milli Nýfundnlands og Íslands að ræða, þar sem íslensk skip hafa haldið til veiða undan ströndum Nýfundnlands. Einnig teljast báðar eyjarnar nokkuð vinda-samar. Þegar kemur að skógum skilja hins vegar nokkuð leiðir, en um þriðjungur Nýfundnlands er skógi vaxinn, samanborið við um 1% hérlendis. Árlegur vöxtur trjáa í skógum Nýfundnlands er hins vegar ekki alltaf mikill saman-borið við ýmsa aðra staði. Til að mynda vex skógur þar víða mun hægar en hérlendis, en er þó undirstaða fyrir töluverðan iðnað og framleiðslu, ásamt því að skógarafurðir eru mikið notaðar til „heimabruks“ almennings. Er það atriði sem íslenskt skógarfólk mætti hafa í huga þegar fram-tíðarnýting skóga hérlendis er rædd. Áhugavert var líka að kynnast því í ferðinni hversu góðir gestgjafar Nýfundlendingar eru, en sem dæmi er það ekki á hverjum degi sem svona stórum hópi ferðalanga er ítrekað boðið í mat og kaffi.

ÞAKKIR

Greinarhöfundar vilja þakka ferðafélögunum fyrir ánægjulega samveru í ferðinni, sérstaklega ber að þakka þeim sem sam-þykktu að halda dagbók í ferð-inni. Einnig viljum við þakka Sandy Robertson fyrir sérlega góða leiðsögn, skipulagningu ferðarinnar og sekkjapípuleik. Alan Masters, skógræktarstjóra Nýfundnlands og Labrador, eru færðar þakkir fyrir aðstoð og aðkomu fjölmargra starfsmanna skógstjórnar fylkisins. Sérstak-lega viljum við þakka Bill Clarke fyrir að vera okkur innan handar allan tímann. Einnig á Wayne Kelly þakkir skildar fyrir aðstoð í ferðinni. Yfirvöldum sveitar-félaganna Mount Pearl og

Bill Clarke, skógræðingur hjá skógstjórn Nýfundnlands, sem annaðist undirbúning og framkvæmd ferðarinnar í samvinnu við Sandy Robertson og fylgdi okkur allan tímann.

HEIMILDIR

Government of Newfoundland and Labrador, 2005: Newfoundland and Labrador Statistics Agency. URL: <http://www.nfstats.gov.nf.ca/>. Skoðað október 2005.

Jónas Kristjánsson, 2005 : Landnámsmaður Vesturheims – Vínlandsförl Porfinns karlsefnis. Háskólaútgáfan, Reykjavík.

Memorial University of Newfoundland og C.R.B. Foundation, 2003: Newfoundland and Labrador Heritage. URL:

<http://www.heritage.nf.ca/home.html>. Skoðað október 2005.

Parks Canada, 2005: Gros Morne National Park of Canada. URL: http://www.pc.gc.ca/pn-np/nl/grosmorne/index_e.asp. Skoðað október 2005.

Páll Bergþórsson, 1997: Vínlandsgátan. Mál og Menning, Reykjavík.

Prowse, D.W., 2002: A History of Newfoundland. Boulder Publications, Portugal Cove – St. Phillips, Newfoundland.

Rocky Harbour Community Network Centre, 1998: Gros Morne – A Cultural History. URL: <http://collections.ic.gc.ca/grosmorne/>. Skoðað október 2005.

Wikimedia Foundation Inc., 2005: Wikipedia, The Free Encyclopedia. URL: http://en.wikipedia.org/wiki/Main_Page. Skoðað október 2005.

Ýmsar munnlegar heimildir, mest gestgjafar okkar í ferðinni og þá einna helst Alexander Robertson og Bill Clarke. Einnig var stuðst við dagbækur skipaðra skrásetjara í ferðinni. Arnílnar Óladóttur, Björgvins Eggertssonar, Brynjars Skúlasonar, Böðvars Guðmundssonar og Ragnhildar Freysteinsdóttur.

Roddickton viljum við þakka fyrir sérlega góðar móttökur, sérstaklega Ray Osmond hjá Mount Pearl og Ray Norman, bæjarstjóra Roddickton. Einnig er okkur ljúft og skýlt að þakka bílstjórunum sem voru með okkur, þeim Stacey og Ebenezer, en bangsinn hans Ebenezers verður a.m.k. einum greinarhöfundi minnisstæður. Öðrum gestgjöfum á Nýfundnalandi eru að sjálfsögðu einnig færðar kærar þakkir. Síðast en ekki síst er Kristjáni Baldurssyni og öðrum hjá Hópferðamiðstöðinni-Vestfjarðaleið færðar þakkir.

ENGLISH ABSTRACT

An Icelandic tour of Newfoundland

In August of this year, a group of 86 Icelanders (foresters, forest farmers and other forest enthusiasts) went on a two-week tour of the island of Newfoundland under the guidance of Dr.

Alexander Robertson, a natural scientist and a great "friend of Iceland" of long standing. The trip provided a first-rate overview of forests and forest management in Newfoundland, as well as interesting insights into the nature and culture of an island, which in many ways resembles Iceland. This article provides a brief overview of the general characteristics of Newfoundland (geology and landscape, climate, economy, demography, history), as well as a very brief description of the trip itself. Numerous places and sites were visited during the trip, too many to deal with in an article of this length, but in general the visits covered the various aspects of forest management in Newfoundland (e.g. logging, reforestation, and tree nurseries), as well as sites of general natural and historical interest. The article's coverage focuses on three of the places

visited during the trip. The first is the city of St. John's and its surroundings, but St. John's is the largest city in Newfoundland and both the starting and end point in Newfoundland for this trip. The other two places are L'Anse aux Meadows National Historic Site and Gros Morne National Park, both of which are on the UNESCO World Heritage List. L'Anse aux Meadows is of particular interest to Icelanders, as it is the only site in North America where remnants of the travel of Viking explorers have been discovered, but the Icelandic Sagas contain tales of these explorations. The main attraction of Gros Morne National Park is the unique geology and landscape in the park, as the area is considered a textbook example of the theory of continental drift, but the park also has an interesting mix of plant species and wildlife.

Íslensku ferðalangarnir daginn fyrir heimför, í Sir Robert Bond Park í Whitbourne. Mynd: EG.